

SOSYAL BİLGİLER

1.ÜNİTE: BİREY VE TOPLUM

Değişen Rollerimiz

Birey olarak dünyaya geldiğimiz andan itibaren içinde bulunduğumuz grup ve kurumlarda çeşitli sosyal roller üstleniriz.

Birey: Toplumlara oluşturan ve düşünsel, duygusal, iradeyle ilgili nitelikleri toplum içinde belirlenen insanların her biri, fert.

Üstlendiğimiz rollerin bazılarını **doğuştan** kazanırken bazılarını **sonradan** kazanırız.

Doğuştan kazandığımız roller;

- Kardeş,
- Evlat,
- Torun,
- Dede,
- Anne,
- Baba,

Doğuştan kazandığımız rolleri seçme imkanımız yoktur.

Sonradan kazandığımız roller;

- Sınıf başkanı,
- Doktor,
- Öğretmen,
- Arkadaş,
- Öğrenci,

Sonradan kazandığımız rolleri seçerken bizim çabamız vardır.

Rol Nedir?

Bir insanın içinde bulunduğu grup ya da kurumlarda üzerine düşen görev ya da sorumluluklara rol denir.



İnsanlar birden fazla role sahip olabilir.

Yani gün içerisinde hem öğrenci, hem de kardeş olabiliriz. Üzerimize aldığımız rollerden çeşitli beklentiler bulunmaktadır. Örneğin Doktor isek hastaları tedavi etmemiz bizden beklenir.

Rollerin Özellikleri

- Rollerimiz birden fazla olabilir.
- Gün içerisinde farklı roller üstlenebiliriz.
- Rollerden beklenen davranışlar toplumdan topluma farklılık gösterebilir.
- Bazı roller doğuştan bazıları ise sonradan kazanılır.
- Bazı rolleri isteyerek, bazı rolleri ise istemeden seçeriz.
- Rollerin üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmesek toplumsal sorunlar ortaya çıkabilir.

Değişen rollere örnek verecek olursak;

Mustafa Avcı

Okulda: Öğretmen,

Ailede: Kardeş, dayı, amca,

Çevrede: Arkadaş,

Kursta: Öğrenci, kursiyer,

Pazarda: Müşteri,

Eğitim öğretim hayatımızı tamamladıktan sonra meslek grupları içinde yer alan bir birey oluruz. İçinde yer aldığımız meslek grubunun gerektirdiği davranışlara ve kurallara uygun hareket etmeye **mesleki rol** denir. **Mesleki rollere ilişkin beklentiler yazılıdır, sosyal rollere ilişkin beklentiler ise yazılı değildir.** Örneğin polislerin kanun ve yönetmelikler çerçevesinde belirlenmiş görev ve sorumluluklarının yanında toplumun da onlardan beklentileri vardır. Toplum polislerin dürüst, fedakâr ve tarafsız olmalarını bekler.

Grup

Ortak bir amaç için bir araya gelen, görüşleri çıkarları bir olan aralarında dayanışma ve işbirliği olan insan topluluğuna **"Grup"** denir. Örneğin; **aile, okul, futbol takımı** birer grup örneğidir.



Fenerbahçe futbol takımı bir gruptur.

Grupların Özellikleri

- Aralarında ortak bir amaç vardır.
- Belirli bir süre için bir arada bulunurlar.
- İşbirliği ve dayanışma içinde çalışırlar.

Kurum

Belirli bir amacı yerine getirmek için kurallar dahilinde oluşturulmuş kuruluşlardır. Örneğin; **okul, hastane, emniyet teşkilatı, belediye.**



EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Rollerimiz bize birtakım **haklar ve sorumluluklar** yükler. Haklarımız hukukun çizdiği sınırlar çerçevesinde sahip olduğumuz kazanımlar ya da yapabileceklerimizle ilgilidir. Sorumluluklarımız ise üstlendiğimiz rollerimizin gereklerini yerine getirmeye ilgilidir. **Örneğin okulda eğitim öğretim hizmetlerinden faydalanmak hakkımız, ders çalışmak sorumluluğumuzdur.**

Hak

Bir insanın bir işi yapabilme yetkisidir. Haklarımızı kullanabilmek için öncelikle hangi haklara sahip olduğumuzu bilmemiz gerekmektedir. Örneğin; eğitim hakkı, sağlık hakkı, yaşama hakkı haklara örnek olarak gösterilebilir.

İnsanın en temel hakkı yaşama hakkıdır

Sorumluluk

Üstlendiğimiz rollerin gereklerini yerine getirmek ise sorumluluktur. Örneğin; öğrenci olarak ödevlerimizi yapmamız sorumluluktur.

Yaşımız ilerledikçe bazı rollerimiz değişirse de sorumluluklarımız değişir. Aile içinde her zaman anne babamızın evladınızdır. Bu rolümüz hayat boyu devam eder ancak rolümüzün sorumlulukları yaşımız ilerledikçe değişir.

	Ailede	Okulda	Çevrede
Rollerim	Kardeş	Öğrenci	Arkadaş
Haklarım	Barınma	Eğitim	Oyun Hakkı
Sorumluluklarım	Odama Toplama	Ders Dinleme	Yere Çöp Atmama

Kültür Nedir?

Bir toplumun geçmişten günümüze getirmiş olduğu maddi ve manevi değerlerinin toplamına **kültür** denir. Kültür bir toplumun kimliğidir.

Kültürü Oluşturan Maddi Değerler

- Her türlü araç-gereçler,
- Giysiler,
- Tarihi yapılar(cami, han, hamam)
- Edebi eserler,

Kültürü Oluşturan Manevi Değerler

- Dil,
- Din,
- Gelenek görenekler,
- Düşünler, cenazeler,

Kültürün Özellikleri

- Kültür sürekli dir.
- Kültür değışkendir.
- Kültür öğrenilir ve kuşaktan kuşağa aktarılır.
- Kültür toplumsaldır.
- Kültür tarihidir.
- Kültür millidir.

Kültürün Öğeleri

- Tarih
- Dil
- Din
- Örf
- Adet
- Gelenek-görenek

Kültür **milli birlik ve beraberliğimizi** sağlar. Toplumun devamı için gereklidir. Toplamları diğer toplumlardan ayıran en önemli unsur kültürdür. Kültür **dil** sayesinde gelecek kuşaklara aktarılmaktadır. **Bayramlar, düğünler, yemekler, yöresel kıyafetler, türküler, kına geceleri, atasözleri, maniler, destanlar, asker uğurlamaları, halk oyunları, geleneksel el sanatları, masallar** kültürü oluşturan unsurlardan bazılarıdır.



Tarih, toplumların başından geçen olayları, zaman ve yer göstererek anlatan; bunların sebep ve sonuçlarını, birbirleriyle olan ilişkilerini ele alan bilim dalıdır. Bir kültür unsuru olarak tarih fertler için olduğu kadar milletler için de önemlidir. Tarih yeni nesillerde millî bilincin oluşmasında, millî birlik ve beraberliğin sağlanmasında rol oynar.

Ön Yargıları Kırıyorum

Ön yargı: Bir kimse veya bir şeyle ilgili olarak belirli şart, olay ve görüntülere dayanarak önceden edinilmiş olumlu veya olumsuz yargı, peşin yargı, peşin hüküm, peşin fikir.

Günümüzde aile, komşu, arkadaşlık ve akrabalık gibi değerlere verilen önem gittikçe azalmaktadır. Bu da insanlar arasındaki etkileşimin, iletişimin özellikle de duygusal bağın azalmasına yol açmaktadır. Birbirini tanımayan, **empati** kuramayan, farklılıklara saygı duymayan bireylerde başkalarına karşı ön yargılar oluşmaktadır. Bu ön yargılar genellikle fiziksel farklılığı olan, farklı kültürden, dinden ve mezhepten insanlara karşı olmaktadır.

Empati, bir kişinin kendisini karşısındaki kişinin yerine koyarak olaylara onun bakış açısı ile bakması, o kişinin duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, hissetmesidir. Duygudaşlık da denilir.

Ön Yargının Nedenleri

- Empati kurmamak
- Karşımızdaki kişiyi henüz tanımamak
- Farklılıklara saygılı olmamak
- Rekabet
- Basmakalıp düşünmek
- Genelleme yapmak

Ön Yargının Çeşitleri

- Cinsiyet ayrımcılığı
- Irk ayrımcılığı
- Din ayrımcılığı
- Fiziksel ayrımcılık
- Millet ayrımcılığı
- Zengin-fakir ayrımcılığı

Ön Yargının Sonuçları

- Toplumda ayrışma
- Arkadaşlık ilişkilerinin bozulması
- Ön yargılı davranan kişinin yaşamını kısıtlar
- Toplumsa çatışma

Birlikte Daha Güçlüyüz

İnsanlar beslenme, giyinme, barınma, eğitim, sağlık gibi ihtiyaçlarını karşılamak için kurumsal bir düzene ihtiyaç duyarlar. Sosyal yardımlaşma ve dayanışma bu ihtiyaçları karşılamak üzere ortaya çıkan, toplumun ekonomik yapısını dengede tutan, birlik ve beraberliği artıran değerlerdir. Sosyal yardımlaşma ve dayanışma maddi yardımlarla yapılabileceği gibi manevi destekle de yapılabilir. Komşumuzun iyi ve kötü gününde yanında olmak, karşılaştığımız bir kişiye selam verip gülümsemek manevi desteklere örnektir.

Sivil Toplum Kuruluşu: Halkın ihtiyaçlarını karşılamak üzere gönüllüler tarafından oluşturulmuş kar amacı gütmeyen dernek, vakıf, sendika gibi kuruluşlara Sivil Toplum Kuruluşu denir. Örneğin; Türk Eğitim Vakfı, Mehmetçik Vakfı, Yeşilay.

Sivil Toplum Kuruluşları Özellikleri

- Gönüllülük esasına göre çalışırlar.
- Kar amaçları yoktur.
- Yardımlaşma esastır.
- İsteyen herkes katılabilir.
- Çalışanları ücret almazlar.
- Masraflarını bağışlar ile karşılarlar.
- Çalışanlar arasında alt-üst ilişkisi yoktur.

Bazı Sivil Toplum Kuruluşları

	AKUT, dağ ve diğer doğa kazalarında, doğal afetlerde, zor durumda kalmış, yardıma ihtiyacı olan herkesin yardımına koşan, bunu yaparken, toplumu bilgilendiren, eğiten, tamamen gönüllük esasına dayalı bir sivil toplum kuruluşudur.
	AÇEV, sağlıklı, mutlu ve başarılı çocuklar için erken çocukluk ve yetişkin eğitimleri geliştiriyor ve sahada uyguluyor. İmkansızlıktan okuyamayan çocukların eğitimine destek oluyor.

 TÜRK EĞİTİM VAKFI 1967	Türk Eğitim Vakfı başarılı öğrencilere burs veren, okul, öğrenci yurdu ve merkezleri açan, eğitim ve öğretim alanında çeşitli projeleri hayata geçirerek milli eğitime katkıda bulunan, Türkiye'nin en köklü vakıflarından biridir.
	Yeşilay, Türkiye'de alkol, sigara, uyuşturucu madde, kumar ve teknoloji bağımlılığı gibi zararlı alışkanlıklarla mücadelede eden kuruluştur.
	Türk Kızılayı, 147 yıldır ulusal ve uluslararası alanda faaliyetlerini yürüten bir insani yardım kuruluşudur. Amacı, insan hayatının, sağlığının korunması ve insan onuruna saygı duyulmasının sağlanmasıdır.
Sivil toplum kuruluşlarının temeli eski Türk devletlerindeki vakıf geleneğine dayanmaktadır.	
Vakıf, bireylerin yardımlaşma amacıyla sahip oldukları servet veya gelirin bir kısmını gönüllü olarak kamu yararına harcama gayesiyle ortaya çıkmıştır. Vakıflar birer sosyal kurumlardır. Hastane, han, hamam, çeşme, köprü, cami, medrese, imaret, kervansaray birer vakıf örnekleridir.	
	Selçuklu ve Osmanlı döneminde meydanlara yandaki görseldeki gibi taşlar konulurdu. Yardım etmek isteyenler bu taşlara para koyar ihtiyacı olanda ihtiyacı kadar parayı bu taştan alırdı. Veren el alan eli görmezdi. Yardımlaşmanın güzelliği.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmanın Faydaları

- İnsanlar ile iletişimimiz artar.
- Toplumsal birlik duygusunu geliştirir.
- Toplumsal huzur sağlanır.
- Millet bilincini artırır.

Sorunlarının Çözümünü Biliyorum

Birçok ülkede insan hakları, çocuk hakları ve vatandaşlık hakları uluslararası belgeler ve anayasalarla koruma altına alınmıştır. İnsan hakları, zaman içinde gelişmekte ve yeni haklar ortaya çıkmaktadır. Çünkü insanca yaşamının koşulları zamana ve artan ihtiyaçlara göre değişmektedir.

Hak: Kişilerin herhangi bir iş kapsamında istediğini yapma yetkisine **hak** denir.

Özgürlük: Kişilerin, başka bir insana zarar vermeden ve haklarını kısıtlamadan istediği her şeyi yapabilmesine **özgürlük** denir.

Temel Hak ve Özgürlüklerimiz

- Yaşama hakkı
- Eğitim hakkı
- Sağlık hakkı
- Barınma hakkı
- Kişi dokunulmazlığı hakkı
- Konut dokunulmazlığı hakkı
- Yerleşme ve seyahat hakkı
- İnanç özgürlüğü
- Düşünce özgürlüğü

Temel Hak ve Özgürlüklerin Özellikleri

- Anayasa ile güvence altına alınmıştır.
- Bu hak ve özgürlükler kısıtlanamaz. (bazı durumlar hariç Sıkıyönetim, savaş, seferberlik, bulaşıcı hastalık gibi.)
- Doğum ile başlayıp ölüm ile biter.
- Evrenseldir.
- Başkalarının hak ve özgürlükleri başladığı yerde bizim hak ve özgürlüklerimiz biter.
- Devredilemez ve vazgeçilemez.

İnsanın en temel hakkı yaşama hakkıdır.

Çocuk hakları, tüm dünyada çocukların sahip olduğu hakları tanımlayan ve çocukların sahip olduğu hakların korunması olarak tanımlanabilir. Her çocuk, doğuştan bazı haklara sahiptir. Eğitim, sağlık, yaşama, barınma, gibi haklara sahip olan çocuklar, yetişkinler ya da diğer çocuklar karşısında savunmasızdır. Bu nedenle çocuklara bazı hakların verilmesi ve bu hakların korunması, tüm çocuklar için çok önemlidir.

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, Çocukların temel hak ve özgürlüklerini korumak ve kullanmalarını sağlamak için "Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme" hazırlanmıştır.

BM Çocuk Hakları Sözleşmesinin Bazı Maddeleri

- Her birey on sekiz yaşına kadar çocuk olarak kabul edilir.
- Çocuk Hakları, bütün çocuklar içindir. Doğum yerleri, konuştukları dil ne olursa olsun fark etmez.
- Yaşamak, her çocuğun temel hakkıdır ve herkesin ilk görevi çocukların yaşamını korumaktır.
- Her çocuğun duygu ve düşüncelerini istediği şekilde açıklama hakkı vardır.
- Her çocuğun gelişme hakkı ve sağlıklı güvence altında olmalıdır.



UNICEF 1946 yılında kurulan Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu'dur. Tüm çocukların bedensel, zihinsel ve sosyal bakımdan mümkün olan en üst seviyeye erişecek şekilde gelişebilmeleri için gereken haklarını belirleyen Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, UNICEF'in çalışmalarının temelini oluşturur.

Dilekçe hakkı; bireylerin kendileri veya kamu ile ilgili dilek ve şikayetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurabilme hakkıdır.

Bilgi edinme hakkı: Bilgi edinme hakkı, bireylerin devlet kurum ve kuruluşlarının görevlerinden dolayı sahip oldukları bilgilere ulaşabilme hakkıdır. Vatandaşlar kendileriyle doğrudan ilgili olsun veya olmasın, merak ettikleri herhangi bir bilgiyi elde edebilirler. Bu sayede kamu kurum ve kuruluşları şeffaflaşır ve bilgi demokratikleşir. Bireyler bu şekilde yönetime dahil olurlar.